

Högerextrem vardagsterrorism i Tyskland. Exemplet Ballstädt

Tine Hutzel & Daniel Köhler

SAMMANDRAG: Byn Ballstädt med 700 själar ligger i hjärtat av Thüringen mellan Erfurt, Gotha och Crawinkel. Där finns ett kyrkvigningssällskap, en frivillig brandkår, en hembygdsförening, en årlig gemensam vårstädning. Fridfull, nästan sömnig, välordnad, traditionell – denna lilla ort mitt i Tyskland, så genomsnittlig och oansenlig som just tyska byar kan vara, är skådeplatsen för det exempel på vad som kallas ”terrorism inom ungdomars motkultur” (*youth counterculture terrorism*) som Tine Hutzel och Daniel Köhlers artikel handlar om. I februari 2014 överföll femton nynazister gästerna vid en fest i byn. Det brutala överfallet var välorganiserat och visar tydligt hur högerextrema grupper i Tyskland medvetet försöker ta kontroll över små bysamhällen. Förövarna i Ballstädt var också del av ett omfattande internationellt nätverk, som innefattade terrorgrupper som Objekt 21 i Österrike och kretsen runt den tyska terrorgruppen Nationalsozialistischer Untergrund (NSU). Men fallet Ballstädt är inte bara ett paradexempel på den högerextrema vardagsterrorismen i Tyskland, utan också på de svårigheter som det civila samhället och de statliga institutionerna har med att hantera den.

NYCKELORD: högerextrem terrorism; högerextremism; nynazism; vardagsterrorism; terrorism inom ungdomars motkultur (*youth counterculture terrorism*).

PUBLICERINGSHISTORIK: Översättning av artikeln ”Rechter Alltagsterrorismus in Deutschland. Das Beispiel Ballstädt” från *Journal Exit-Deutschland. Zeitschrift für Deradikalisierung und demokratische Kultur*, nr 2 2014.

TINE HUTZEL är redaktör för *Journal for Deradicalization*.

E-POSTADRESS: contact@journal-derad.com

DANIEL KÖHLER är chef för det tyska avradikaliseringarnätverket GIRDS.

E-POSTADRESS: contact@girds.org

FÖRSLAG PÅ KÄLLANGIVELSE:

Hutzel, Tine & Daniel Köhler (2016) ”Högerextrem vardagsterrorism i Tyskland. Exemplet Ballstädt”, i *Det vita fältet III. Samtida forskning om högerextremism*, specialnummer av *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys*, nr 5, s. 141–155.

DOI: <http://dx.doi.org/10.13068/2000-6217.5.6>

© original: Författarna *Journal Exit-Deutschland* 2014

© svensk version: Författarna/Arkiv förlag & tidskrift 2016 (publicerad 18 april 2016)

Artikeln distribueras enligt en upphovsrättslicens från Creative Commons: Erkännande-Ickekommersiell-IngaBearbetningar 3.0 Unported, som medger fri icke-kommersiell användning och spridning i oförändrat skick så länge källan anges.

Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys är en sakkunniggranskad vetenskaplig tidskrift för samhällsvetenskap och historia. Samtliga artiklar publiceras fritt tillgängliga på:

www.tidskriftenarkiv.se
(beständig länk, DOI: <http://dx.doi.org/10.13068/2000-6217>)

Den här artikeln finns tillgänglig i följande format:

PDF & HTML: via beständig länk, DOI: <http://dx.doi.org/10.13068/2000-6217.5.6>

EPUB: ingår i e-boksutgåva av numret, ISBN: 978 91 7924 276 3

TRYCK: ingår i bokutgåva av numret, ISBN: 978 91 7924 277 0

Grafisk utformning och sidnumrering är identisk i pdf och tryck.

Samtliga artiklar i nr 5 (2016), *Det vita fältet III. Samtida forskning om högerextremism*, nås via beständig länk, DOI: <http://dx.doi.org/10.13068/2000-6217.5>

REDAKTION FÖR NUMRET: Mats Deland, Paul Fuehrer,
Fredrik Hertzberg och Thomas Hvitfeldt

Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys
ISSN: 2000-6217 (för elektronisk resurs)
ISSN: 2000-6225 (för tryckta nummer)

ges ut av

Stiftelsen Arkiv för främjande och spridning
av samhällsvetenskaplig och historisk forskning

genom

Arkiv förlag & tidskrift

Box 1559

SE-221 01 Lund

BESÖK: L Gråbrödersg 3 c, ipg

TEL: 046-13 39 20

ARKIV FÖRLAG: arkiv@arkiv.nu · www.arkiv.nu

TIDSKRIFTEN ARKIV: red@tidskriftenarkiv.se · www.tidskriftenarkiv.se

ANSVARIG UTGIVARE & CHEFREDAKTÖR: Sven Hort

ADMINISTRATIV REDAKTÖR: David Lindberg

REDAKTÖRER: Paavo Bergman, Lisa Kings, Zhanna Kravchenko

Högerextrem vardagsterrorism i Tyskland. Exemplet Ballstädt

TINE HUTZEL & DANIEL KÖHLER

Terrorism är ett mycket omstritt fenomen, både vetenskapligt och bland de myndigheter som ska trygga vår säkerhet. Ofta hänvisas, pragmatiskt, till att det förhåller sig som med pornografi – man känner igen det när man ser det (t.ex. Richardson 2006, s. 3). Men det råder stor oenighet redan om vem som egentligen är ”terrorist” och när en våldshandling ska betraktas som ett ”terrorattentat”. Om man betraktar fenomenet ur ett vetenskapligt i stället för ett juridiskt perspektiv framträder åtminstone en trend i det senaste årtiondets diskussion. Den sammanfattas i den ”akademiska konsensusdefinition” som utarbetats av terroristexperten Alex Schmid. Genom att analysera hundratals olika terrorismdefinitioner och intervjuer med forskare och praktiker kom Schmid fram till följande definition (2011, s. 86, här översatt från engelskan):

Terrorism refererar å ena sidan till en doktrin om den förmodade effektiviteten hos en särskild sorts taktik för att framkalla rädsla, som tvingande politiskt våld, och å andra sidan till en konspirativ taktik av beräknat, demonstrativt, direkt våldsamt handlande utan lagliga eller moraliska spärrar, som huvudsakligen riktar sig mot civila och icke-stridande, utförd för sina propagandistiska och psykologiska effekter på olika mottagare och deltagare i en konflikt.

Artikeln publicerades ursprungligen som ”Rechter Alltagsterrorismus in Deutschland. Das Beispiel Ballstädt” i *Journal Exit-Deutschland. Zeitschrift für Deradikalisierung und demokratische Kultur*, nr 2 2014 (<http://journals.sfu.ca/jed/index.php/jex/article/view/81>), och återges här efter vänligt tillmötesgående från författarna och tidskriften.

Här kan man slå fast vissa kärnelement i terrorismen: framkallandet av rädsla, politiskt våld som tvångsmedel, kalkylerade och demonstrativa aktioner utan legala eller moraliska gränser med civila som huvudsakligt mål. Dessutom innefattar terrorismen en propagandistisk och psykologisk effekt för en bestämd publik. Terrorismen avser alltid att förmedla ett (ideologiskt) budskap, både till en bestämd fiendegrupp och till den egna interna vängruppen. Fienden blir konkret urskiljbar genom terrorhandlingen och den egna handlingsberedskapen demonstreras.

Den högerextrema ideologin utmärks av att den ser sig själv i ett permanent krigstillstånd, inte bara av nödvändighet utan som ett kvasireligiöst förhållande av våld som filosofisk princip (jfr t.ex. Hennig 1983). Våldet är inte bara ett medel för att nå fram till målet, utan också ett mål i sig. För högerextremister är våldet skillnaden mellan ett värdigt och ett ovärdigt liv. Livet som kamp betecknar inom den högerextrema rörelsen en darwinistisk uppfattning om en permanent våldsam konkurrens mellan folk och ”raser”. I motsats till andra ideologier, som delvis också ser våld som ett legitimt medel, hör bekämpandet av fienden inom högerextremismen samman med hur den slutgiltiga ideologiska konsekvensen praktiskt levs ut. Terrorismen är, i linje med den högerextrema ideologin, den fullständigt förverkligade livsformen för den politiska soldaten.

Schmid avgränsar terrorismen inte bara som en bestämd gruppstruktur eller en bestämd form av kommunikation (exempelvis när terrorister tar på sig ansvaret för attentat), till skillnad från många juridiska definitioner och också delar av den offentliga diskussionen, där argumentationen ibland utmynnar i helt absurda slutsatser, som att NSU (Nationalsozialistischer Untergrund)¹ inte var ett fall av terrorism eftersom gruppens ansvar för dåd klarlades först efter att den upptäckts.

Vid sidan av de skillnader som visar sig mellan teori och praktik i fallet med NSU ställs här också frågan i vilken mån ett direkt ansvarstagande för dådet ens är nödvändigt om den drabbade målgruppen ändå känner sig terroriserad och skyddslös. På samma gång visar det oupp- hörliga våldet att staten misslyckas med sina skyddande och utredande uppgifter, och det undergräver den statliga auktoriteten. I NSU:s fall

1. Den tyska terrorgruppen som mördat minst tio människor sedan slutet av 1990-talet och avslöjades 2011. Red. anm.

var offren välintegrerade företagare ur medelklassen med migrationsbakgrund som drabbades utan förvarning, samtidigt som de tyska säkerhetsorganen enbart på grund av deras härkomst misstänkte deras anhöriga för att tillhöra kriminella organisationer, eller misstänkte offren själva för att vara medansvariga för attentaten. Målsägarbiträdet Seda Basay-Yildiz sa i en intervju att NSU-rättegången hade visat henne ”att [hon] aldrig kommer att tillhöra det här samhället” (Jansen 2014) och vid en offentlig debatt ursäktade sig justitieminister Heiko Maas: ”Jag skäms för att den tyska staten under flera år har misslyckats med att se till att oskyldiga medborgare får ett bättre skydd” (*Die Zeit* 2014a).

Lika stor betydelse har terrorhandlingens effekt på den egna gruppen. Gruppens stridsberedskap, integritet, principfasthet samt styrka och förmåga att uppnå sina mål markeras på den symboliska nivån. Terrorismen kan också ha som mål att demonstrera den interna motivationen och beslutsamheten; man kan om man så vill säga att den ideologiska kärnan får materiell form.

En av de första organiserade högerextrema grupperna i Tyskland, som tydligt hade en massiv terrorisering av den ideologiska fienden som syfte, var Aktion Widerstand (”Aktion motstånd”, även kallad Aktion W.), som var aktiv mellan 1970 och 1971. I samband med den östtyske premiärministern Willi Stophs besök i Kassel den 21 maj 1970 bildade aktiva och tidigare aktiva funktionärer i NPD (Nationaldemokratische Partei Deutschlands)² den 5 oktober 1970 en offentlig förening kallad Aktion Widerstand e. V. Föreningen skulle från början också omfatta ett nätverk av oberoende aktionsgrupper. Den skulle fungera som organ för samordning och anmälningar (i dess namn skulle föreläsningssalar kunna hyras och den skulle fungera som avsändare av utskick).

Sedan Aktion W. upplöstes gav den upphov till talrika kända högerterroristiska föreningar (till exempel Wehrsportgruppe Hoffmann, Wehrsportgruppe Hengst, Kühnens Aktionsfront Nationaler Sozialisten/Nationale Aktivistin, Manfred Roeders Deutsche Aktionsgruppen). Redan medan föreningen fortfarande existerade propagerade den för terrorism

2. Ett västtyskt nazianstruktet parti grundat i början på 1960-talet som i mitten av 2000-talet hade stora framgångar i östra Tyskland. Red. anm.

som centralt taktiskt medel. I ett internt utskick hette det (citerat efter Neumann & Maes 1971, s. 40):

Det handlar om att bilda lokala aktionsgrupper för motståndet, och att bättre än hittills kunna bli medveten om varje tillfälle till demonstrationer och aktioner. Dessa illegala grupper, där alla typer av organisationsstil bör undvikas, ska bestå av insatsberedda vänner.

I ett flygblad hette det vidare (Neumann & Maes 1971, s. 110):

5. Det måste snarast gås till handling. Incidenter gör att folket vaknar. 6. Sabotageaktioner och sprängattentat ska alltid genomföras där vi kan träffa landsförrädare. I de rödas particalentral vid KPD:s, FDP:s, DKP:s manifestationer. 7. Direkt förintande angrepp med skjutvapen, gift och andra förintelsemedel mot förrädarna Brandt, Wehner och Scheel.³

Att sammanslutningen skulle ha formen av ett lösligt nätverk med ett tydligt mål – total bekämpning och terrorisering av den ideologiska fienden – var inte bara en teoretisk uppfattning. Under det år Aktion W. existerade utfördes dussintals små och stora attentat som de anses ha varit ansvariga för. Den 8 november 1970 sattes ett härbärke som tillhörde ungdomsocialisterna i brand och i ett brev tog gruppen på sig ansvaret för attentatet. Natten mellan 12 och 13 november 1970 utförde högerextremister bombattentat och överfall i Nordrhein Westfalen mot åtskilliga byggnader som tillhörde fackföreningar och det tyska kommunistpartiet DKP och lämnade efter sig en skylt med texten "W." Den 21 december avslutade högerextremister en manifestation med att kasta tegelstenar genom fönsterrutorna i ett fackföreningshus och lämnade efter sig ett plakat där det stod "Volksverräter an die Wand. Widerstand" ("Folkförrädare ska skjutas. Motstånd", Neumann & Maes 1971, s. 102 ff.).

Man kan göra en lång lista med spräng- och brandattentat, gängöverfall och massiv skadegörelse. Men det är ändå ytterst ovanligt att högerterrorister på det här viset tar på sig ansvaret för attentat. De terrorgrupper som uppstod efter Aktion W. gjorde för det mesta inga offentliga deklARATIONER. Det dröjde till advokaten Manfred Roeders Deutsche Aktions-

3. Brandt, Wehner och Scheel var tyska politiker inblandade i erkännandet av gränserna till DDR och Polen 1970. Red. anm.

gruppen (som var aktiva på vårvintern 1980 och förövade fem spräng- och två brandattentat, som tillsammans krävde två dödsoffer) innan brev där en grupp tog på sig ansvaret för attentat dök upp igen. Rättegången mot juristen Roeder och hans medhjälpare (läkaren Heinz Colditz, stålverksarbetaren Raimund Hörnle och röntgenassistenten Sibylle Vorderbrügge) uppmärksammades av ytterligare en högerextremist, Odfried Hepp, som därigenom lärde sig mycket inför sin egen terroristkarriär. Bland annat insåg Hepp att total tystnad och hemlighållande var en förutsättning för kontinuerlig kamp (Winterberg & Peter 2004, s. 167–168). I linje med det blev Hepp-Kexel-Gruppe en av de antagligen mest kända och fruktade högerterroristiska grupperna under 1980-talet.

Även det allvarligaste terrorattentatet i efterkrigstidens Tyskland – bombattentatet mot oktoberfesten i München 1980 – skedde utan att någon tog ansvar för det. Även om enstaka grupper då och då vågade sig på ett offentligt ansvarstagande (till exempel National Bewegung som var aktiv mellan 2000 och 2001), förblev det ovanligt.

Efter att Aktion W. upplöstes utgjorde den både personellt och strukturellt en viktig inspiration för senare militanta högerterroristiska grupperingar och ensamma attentatpersoner. Aktion W. bildade utgångspunkt för den stegvisa ökningen av våldet ända fram till fullständig förintelse (riktade mord) som skulle utvecklas under de följande åren. Sådana utgångsmiljöer verkar, så vitt man vet utifrån befintlig kunskap om högerterrorism, ha avgörande betydelse för högerextrema terrorstrukturer. Målet och verkan är hela tiden desamma: att bekämpa, sätta skräck i och terrorisera den ideologiska fienden och det fiendliga systemet.

I Tyskland uppstod intrycket och gjordes bedömningen att sådana våldsamma aktioner till övervägande del utfördes av ungdomsgäng, spontant och under inverkan av alkohol, och att de därför inte juridiskt skulle betraktas som terrorism. Men internationellt har forskare gjort andra bedömningar av det här fenomenet, ett exempel är Sprinzaks teori om ”terrorism inom ungdomars motkultur” (*youth counterculture terrorism*, Sprinzak 1995, s. 35). Ibland används också kategorin ”ideologiskt laddade grupper” eller ungdomsgäng (exempelvis skinnskallar), som socialiserats till våldsberedskap genom en mycket specifik kollektiv identitet (genom musik,

kläder, gruppförväntningar) och hela tiden fordrar konkreta betingelser (fester, konserter) för att som del av en ritual och mot bakgrund av införlivade ideologiska värdesystem utöva massivt våld mot fienden.

På det viset är också det ungdomsvåld som verkar spontant faktiskt en del av ett program och en strategi: att bekämpa fienden och behärska det egna sociala rummet genom vardaglig terror och demonstration av makt och terror. Här brukar utgångsstrukturerna och den organiserade högerterrorismen flyta in i varandra och har inte förändrats på något grundläggande sätt sedan Aktion W.

Fallet Ballstädt

Byn Ballstädt med 700 själar ligger i hjärtat av Thüringen mellan Erfurt, Gotha och Crawinkel. Där finns ett kyrkvigningssällskap,⁴ en frivillig brandkår, en hembygdsförening, en årlig gemensam vårstädning. Fridfull, nästan sömning, välordnad, traditionell – denna lilla ort mitt i Tyskland, så genomsnittlig och oansenlig som just tyska byar kan vara, kommer i det följande att tjäna som exempel på den nämnda så kallade terrorismen inom ungdomars motkultur. Men Ballstädt är inte bara ett paradexempel på den högerextrema vardagsterrorismen i Tyskland, här visar sig också den ofullständiga hanteringen av den i det civila samhället, liksom hur överbelastade och släpphänta våra statliga institutioner är. Om inte förr blev det den 9 februari 2014 känt att en ideologisk kamp förs i Ballstädt.

Det var natten mot den 9 februari 2014, omkring klockan två. I kulturhuset lämnade de sista gästerna en fest som kyrkvigningssällskapet anordnat, de satt vid sin sista öl eller sov redan på bänkarna.

En angripare skickades i förväg till kulturhuset. Han rörde sig med bestämda steg mot gäster i den bakre delen av salen, frågade en av dem om de var ansvariga för den inslagna glasrutan i ”deras hus” och angrep honom direkt. Därefter rörde han sig omedelbart mot utgången, ett flertal vänner till det första offret följde efter honom och träffade i entréhallen på fler angripare, vilka nu rörde sig mot salen. Mellan femton och sjutton

4. *Kirmesgesellschaft*, en förening som högtidlighåller datumet då kyrkan grundades. Red. anm.

maskerade angripare misshandlade och skadade på kort tid tio människor, två av dem allvarligt. Vid dörren stod en kvinna och tog tiden, efter fem minuter avbröt hon aktionen och angriparna lämnade platsen. Ett av offren för övergreppet beskrev händelsen som ”strängt genomorganiserad och, vad jag kan bedöma, inte den första i sitt slag”.

Att det skulle ha rört sig om ett spontant slagsmål mellan höger- och vänsteraktivister, till och med ett ”marknadsslagsmål”, som en polis senare ska ha kallat det, fast han samtidigt medgav att genomförandet var organiserat och ytterst brutalt, kommer inte ens i närheten av vad som verkligen skedde.

Allianz gegen Rechts (Allians mot extremhögern) i Ballstädt har enligt egen uppgift mer än 500 medlemmar. Sedan flera år tillbaka är de engagerade mot den högerextrema scenen, som i Ballstädt utgår från det så kallade Gula huset. Varken från byn eller delstaten ges något stöd, delvis har alliansen från båda dessa håll snarare getts intrycket att deras verksamhet är störande. Det är nämligen inte alla de 700 invånarna i byn som tar avstånd från den högerextrema verksamheten, fortfarande efter övergreppet får angriparna lokalt stöd i uppdateringar på Facebook. Offren hånas, högeraktivisterna applåderas.

Säkerhetspolisen i Thüringen och hur författningen skyddas

Efter attentatet kom det fram att det fanns uppgifter om en rad telefonsamtal där attentatet diskuterades, och åtminstone ett av dessa avlyssnades av Thüringer Landesamt für Verfassungsschutz (delstatens säkerhetspolis) (*MDR Thüringen* 2014a). Men eftersom säkerhetspolisen är mycket noga med sina arbetstider, både på vardagar och på helgerna, kunde avlyssningen inte utvärderas på fredagskvällen. Först senare fastställdes detta inom ramen för brottsutredningen (Debes 2014). Telefonsamtalen kom från den sedan länge kände frontmannen i vitmaktbandet Sonderkommando Dirlwanger (SKD), Thomas W., och gick till flera andra kända personer, bland annat tidigare straffade våldsbrottslingar från Hausgemeinschaft Jonastal i Crawinkel. Thüringens inrikesminister Jörg Geibert bekräftade redan dagen efter överfallet att dådet hade en

högerextrem koppling, medan polisen och åklagaren inte ville yttra sig (*MDR Thüringen* 2014b).

Efter dådet greps fem personer, varav fyra snart släpptes. Den ende misstänkte är alltså fortfarande Thomas W. – den förste som greps för överfallet i Ballstädt. Efter att ha erkänt sin medverkan släpptes han 24 april 2014 och kunde återvända till sin bostad. Offren meddelades inte om att han försatts på fri fot (*MDR* 2014).

Scenen: Gula huset i Ballstädt och Hausgemeinschaft Jonastal i Crawinkel

Det var inte på något sätt första gången som högerextrema utförde dåd i södra Thüringen. Redan i slutet av 2011 tog en grupp högerextremister över ett gammalt slakteri som döptes om till Hausgemeinschaft Jonastal, förkortat HJ⁵. Konserter med högerextrem rockmusik, möten maskerade till födelsedagsfester, regelbundna besök av polisen och banderollen ”Solidarität für Wolle”⁶ över porten låter ingen tveka om de värderingar som råder i den föreningen och vilken verksamhet de ägnar sig åt. Där arrangerades konserter med band som 12 Golden Years, Wiege des Schicksals och även Sonderkommando Dirlwanger. Dessutom ska husets ägare under sin fängelsestid på 1990-talet ha haft förbindelser med den sedermera förbjudna Hilfsorganisation für nationale politische Gefangene und deren Angehörige (HNG).

Den grupp människor som rör sig kring Gula huset anses vara mycket militanta och oberäknliga. Även medlemmar av den högerextrema miljön distanserar sig, eftersom de anser dem vara för våldsamma. Vid en större razzia med ett flertal husrannsakingar sommaren 2013, där även Gula huset i Ballstädt figurerade, beslagtogs ett flertal vapen, bland dem en automatkarbin med ammunition, två kulsprutor av märket Uzi, en Colt Double Eagle, med femton patroner av kaliber 9 mm, ett stort antal batongliknande vapen samt amfetamin (Baumgärtner & Born 2013).

5. Vilket också var den gängse förkortningen för nazistpartiets ungdomsorganisation Hitler-Jugend. Red. anm.

6. Syftar på Ralf Wohlleben, funktionär i nazianstrukna NPD och fängslad för understöd till terrorcellen NSU. Red. anm.

Kombinationen av en ideologiskt förhärdad grupp, vapen och droger är intressant, eftersom den är känd från andra sammanhang (så tillvida amfetaminet inte bara skaffats för eget bruk). Till exempel upptäcktes av en slump i juni 2014 en förmodligen högerextrem grupp i Trier som handlade med amfetamin och förfogade över en fullt funktionsduglig splitterbomb (*Die Zeit* 2014b). Även handeln med andra droger, till exempel metamfetamin, kontrolleras efter nordamerikansk förebild delvis av högerextrema och mycket militanta grupper (se t.ex. *Leipziger Volkszeitung* 2013). Ofta går legala finansieringskällor (som konserter och klädförsäljning) hand i hand med illegala (droger, prostitution).

Vitmaktmusik som idémässigt och ekonomiskt stöd till högerterrorism

Namnet på vitmaktbandet Sonderkommando Dirlewanger (SKD), där Thomas W. spelar trummor, hänvisar till en specialstyrka inom SS som leddes av krigsförbrytaren Oskar Dirlewanger och som under andra världskriget deltog i massavrättningar, tortyr av fångar, plundringar, våldtäkter och brott mot barn samt var känt för ett vildsint drickande.⁷

Föregångare till SKD är vitmaktbandet Batailloneras efterföljare Kampfgeschwader, som redan på 1990-talet arrangerade konserter i och omkring Gotha och som hade förbindelser med en halvmilitär vapensportförening. Föreningen leddes redan då av Thomas W. och vid ett tillslag år 1997 påträffades vapen, stridsutrustning och nazistiska symboler. Denna räd följdes av en rad kontakter med polisen, husrannsakingar, anklagelser om hets mot folkgrupp och användning av symboler som strider mot den tyska grundlagen. Redan 2001 påträffades under ett tillslag gömda pengar till ett värde av 250 000 euro. I januari 2005 framträdde SKD första gången som efterföljare till Kampfgeschwader i Gotha (Antifa-Recherche-Team-Thüringen 2010).

I oktober 2012 producerade femton nynazistiska rockband, kända över hela Tyskland, en ”solidaritetskiva”, vars överskott enligt egna uppgifter bland annat skulle gå till att stödja Ralf Wohlleben under den

7. Bandet ska inte förväxlas med det svenska Göteborgs- och Boråsbaseerade vitmaktbandet Dirlewanger (aktivt 1986–1993). Red. anm.

kommande rättegången.⁸ SKD tillägnade Wohlleben en egen låt: ”Freiheit für Wolle”. På baksidan av cd-fodralet fanns en uppmaning att skänka pengar till det ”nationella motståndet” (Taş 2012). Även SKD har kontakter med högerterroristiska sammanhang, till exempel deltog bandet 2005 i en Blood & Honour-konsert i Mitterskirchen i Bayern. Bandet samarbetar också utanför Tyskland: de gav ut en liveskiva med fjorton låtar på svenska Nordvind Records kallad *SKD & Blutstahl live – Wer sich nicht wehrt, der lebt verkehrt* (”Den som inte försvarar sig lever på fel sätt”). På skivan fanns också coverversioner av låtar från de högerextrema banden Landser och Skrewdriver (Antifa-Recherche-Team-Thüringen 2010).

Katharina König, som representerar Die Linke i delstatsparlamentet i Thüringen, ställde i oktober 2012 en liten fråga till delstatsregeringen. I sitt svar listade inrikesdepartementet i Thüringen 34 domar mot tidigare och aktiva medlemmar i SKD sedan 1991, bland annat för mordbrand, brott mot vapenlagarna och hets mot folkgrupp. Sammanlagt 68 utredningar hade lagts ner eller slagits samman med andra utredningar, i två fall hade man hänvisat till möjligheten att stämma privat (König 2013). Den nationalsocialistiska inriktningen och våldsberedskapen hos bandet och kretsen runt det hade varit kända åtminstone sedan inrikesministeriets svar i början av 2013.

Nätverket: Thüringen och Objekt 21

Den högerextrema miljön i Thüringen, särskilt omkring Crawinkel och Ballstädt, är militant, beväpnad och har förbindelser med den österrikiska organisationen Objekt 21. Freizeit und Kulturverein Oberösterreich (O21), vilken består av militanta nynazister och mc-folk. O21 bedriver postorderhandel med högerextrem musik och propagandamaterial, har kontakter i mc- och prostitutionsmiljön och ett nätverk som sträcker sig över Aktionsgruppe Passau till München, Dresden och Thüringen. Dessa strukturer ledde till att föreningen bland annat har kallats ”Nazi-Mafia”. Mordbrand, rån, människohandel (*ORF* 2013) – i november 2011 förklarades sju personer skyldiga, i skrivande stund har domen dock ännu inte

8. Där han anklagades för att ha hjälpt terrorgruppen NSU. Red. anm.

vunnit laga kraft (Sterkl 2013). Både politiker och polisen har fått kritik för sitt agerande.

Medlemmar av O21 hade skruttat om att de skulle förvarnas av informanter inom polisen inför förestående razzior. Razzior genomfördes ändå 2010 och sju månader senare förbjöds föreningen. De brott som begåtts av den österrikiska kamratföreningen fyller en mängd polisakter om tillsammans 20 000 sidor: beväpnade rånöverfall, inbrott, misshandel, olaga hot, utpressning, kidnappning, handel med vapen och giftiga substanser, brandattentat och attentat med smörsyra mot företag istitutionskvarteren. När en samlingsplats utrustad med en grill i form av en svart sol undersöktes påträffades bland annat tio kilo sprängmedel (Baumgärtner & Born 2013).

Tre tyskar har under loppet av förundersökningen mot O21 uppmärksammats av de österrikiska utredarna (Bundesregierung 2013):

Steffen M., 28-åring från Thüringen, musiker i SKD och därmed bandkollega med Thomas W. från Ballstädt, dömdes i mitten av mars 2014 som den förste av tyskarna för medlemskap i O21 till tre års fängelse (Förster 2014).

Andreas P. från Ohrdruf i Thüringen, tre mil från Ballstädt, är den andre tysken som dömts för medlemskap i det kriminella nätverket. Han greps 2012 och dömdes 2014 till knappt fyra år i fängelse. Vid sidan av medlemskapet dömdes han för ett brandattentat mot en bastuklubb i Wien, för att ha anstiftat ett överfall på ett varuhus i Linz samt för en mängd inbrott, brott mot vapenlagen och utnyttjande. Skälet till den förhållandevis milda domen är att Andreas P. gav polisen omfattande upplysningar om O21:s nätverksstruktur och dessutom upplysningar som ledde till gripandet av Steffen M. (Maegerle 2014).

Den tredje tysken som dömdes var Philipp T., alias ”Reichstrunkenbold” (rikssuputen) – en trubadur som spelade in sin skiva *Der Untergrund stirbt nie* (”Underjorden dör aldrig”) i Objekt 21:s lokal, och det var också medlemmar i O21 som gav ut skivan (FIPU 2013). Även T. kommer från Thüringen.

Gruppen understryker själv sina sympatier med de terroristiska strukturerna: Steffen M. poserar på sin Facebookprofil tillsammans med vänner med luftvapen, bland dem personer från Gula huset, med kom-

mentarer som ”nya NSU från Thüringen” och ”NSU reloaded” (Hartl 2012). Kommentarer raderades senare.

Hur hanterade det civila samhället och de statliga institutionerna överfallet?

Ett par inte alltför modiga invånare i Ballstädt ville visserligen inte öppet visa sina sympatier för högerextremisterna, men tvekade ändå inte att ge offren skulden för överfallet. Deras argument var följande: offren hade tidigare provocerat högerextremisterna. På det viset ursäktades inte bara brutaliteten, utan ”orosstiftarna” i den antirasistiska alliansen fick också veta att de i fortsättningen inte skulle ta ställning så tydligt. Hur enkel och obetydlig den uppfattningen än är, ger den en katastrofal bild av hälsotillståndet hos vår demokratiska kultur.

Den lokala Antifagruppern (Antifaschistische Aktion) tog senare på sig skulden för klottret och den sönderslagna glasrutan på Gula huset, och de reagerade oförstående inför att den antirasistiska alliansen tog avstånd från den aktionen.

I slutet av juni 2014 gav delstaten Thüringens socialminister Heike Taubert (SPD) huvudpriset om 2 000 euro vid utdelningen av Thüringens demokratipris till Ballstädts Allianz gegen Rechts. Juryns motivering verkar i detta sammanhang nästan cynisk:

Invånarna i Ballstädt har modigt engagerat sig mot högerextremismen, och trots det brutala överfallet natten till den 9 februari 2014 har de inte minskat sitt engagemang, vilket övertygade juryn. Samtidigt ska föreningen genom priset känna ett ytterligare stöd för det vidare arbetet (TMBJS 2014).

Demokratipris som ersättning för sveda och värk? Alliansens medlemmar hade önskat sig mer offentligt stöd från borgmästaren i Ballstädt och delstatsregeringen, vilket verkan ett pris som fås i efterhand har kan ifrågasättas.

Om man betraktar hur ”det mobila kommandot” i Ballstädt uppträtt så blir flera paralleller till äldre högerterroristiska strukturer tydliga. Det är ingen slump att det i den högerextrema miljön i Ballstädt fortfarande finns tydliga sympatier för terrorgruppen NSU. Deltagarnas ”radikalise-

ringsgrad”, som den visar sig i organisering och målmedveten, planerad våldsanvändning, och det uppenbara målet att skrämma, samt kopplingarna till nätverk med hög grad av militans och kriminell inriktning (O21), låter sig, utifrån vad vi hittills känner till, jämföras med utvecklingen hos NSU:s aktivisttrio Uwe Mundlos, Uwe Böhnhardt och Beate Zschäpe under det sena 1990-talet.

Sedan överfallet har invånarna undvikit kulturhuset i Ballstädt. I april 2014 satte Thüringens rådgivningsbyrå för offer för högerextremt våld, kallad Ezra, upp utställningen ”Angsträume” (”rädslans rum”) i lokalerna, och hela kulturhuset inordnades som en del av utställningen. Borgmästaren i Ballstädt, Erika Reisser, berättade i en tidningsintervju: ”Människor är helt enkelt rädda” (Mudra 2014) och undantog då inte sig själv.

Översättning: Mats Deland

Referenser

- Antifa-Recherche-Team-Thüringen 2010. ”SKD (Gotha)”, från bloggen *Oire Szene*, 21 februari 2010.
 URL: <http://oireszene.blogspot.de/2010/02/21/skd-gotha/> (22 oktober 2015)
- Baumgärtner, Maik & Born, Mario 2013. ”Razzia gegen Rechtsextremisten: Auf der Spur der deutsch-österreichischen Kameraden”, *Spiegel Online*, 30 augusti 2013.
 URL: <http://www.spiegel.de/panorama/justiz/razzia-in-crawinkel-neonazis-mitkontakten-nach-oesterreich-a-919545.html> (22 oktober 2015)
- Bundesregierung 2013. *Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Martina Renner, Ulla Jelpke, Petra Pau, weiterer Abgeordneter und der Fraktion Die Linke. Drucksache 18/41. Ermittlungs- und Strafverfahren gegen bundesdeutsche Neonazis durch österreichische Sicherheitsbehörden.* (Tyska förbundsregeringens svar på fråga från förbundsdagsledamöter från Die Linke om utredningar och straffrättsliga förfaranden mot tyska nynazister från österrikiska säkerhetsmyndigheter.) Drucksache 18/103, 28 november 2013.
 URL: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/001/1800103.pdf> (22 oktober 2015)
- Debes, Martin 2014. ”Abhörmaßnahme des Neonazi Thomas W. brachte Ermittlungserfolg”, *Thüringer Allgemeine*, 26 februari 2014.
 URL: <http://www.thueringer-allgemeine.de/web/zgt/leben/detail/-/specific/Abhoermassnahme-des-Neonazi-Thomas-W-brachte-Ermittlungserfolg-660317430> (22 oktober 2015)
- Die Zeit* 2014a. ”Bundesjustizminister Maas schämt sich für Staatsversagen”, *Zeit Online* (osignerad artikel), 9 juni 2014.
 URL: <http://www.zeit.de/politik/deutschland/2014-06/gauck-koeln-keupstrasse> (22 oktober 2015)

- Die Zeit* 2014b. "Polizei prüft rechtsextreme Motive nach Fund von Nagelbombe", *Zeit Online* (osignerad artikel), 18 juni 2014.
URL: <http://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2014-06/bombenfund-eifel-rechtsextremismus-ermittlung> (22 oktober 2015)
- FIPU* 2013. "Zum Welser Objekt 21-Prozess", från bloggen *FIPU (Forschungsgruppe Ideologien und Politiken der Ungleichheit)*, 11 november 2013.
URL: <http://forschungsgruppefipu.wordpress.com/2013/11/11/zum-welser-objekt-21-prozes/> (22 oktober 2015)
- Förster, Andreas 2014. "Deutscher Neonazi in Österreich verurteilt", *Berliner Zeitung*, 17 mars 2014.
URL: <http://www.berliner-zeitung.de/politik/neonazi-organisation--objekt-21--deutscher-neonazi-in-oesterreich-verurteilt,10808018,26581288.html> (22 oktober 2015)
- Hartl, Johannes 2012. "Der neue NSU aus Thüringen", från bloggen *Störungsmelder*, 3 december 2012.
URL: http://blog.zeit.de/stoerungsmelder/2012/12/03/%E2%80%99Eder-neue-nsu-aus-thueringen_10776 (22 oktober 2015)
- Hennig, Eike 1983. "Wert habe ich nur als Kämpfer'. Rechtsextremistische Militanz und neonazistischer Terror", i Steinweg, Reiner (red.) *Faszination der Gewalt. Politische Strategie und Alltags Erfahrungen*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Jansen, Frank 2014. "NSU-Opfer fühlen sich ausgegrenzt – Anwalt erhielt Morddrohung", *Der Tagesspiegel*, 29 mars 2014.
URL: <http://www.tagesspiegel.de/politik/100-tage-nsu-prozess-nsu-opfer-fuehlen-sich-ausgegrenzt-anwalt-erhielt-morddrohung/9687228.html> (22 oktober 2015)
- König, Katharina 2013. *Kleine Anfrage der Abgeordneten König (Die Linke) und Antwort des Thüringer Innenministeriums. Eigene Musik-CD der Neonazi-Szene zur Finanzierung des NSU-Unterstützers Wohlleben?* (Fråga från Die Linke-ledamoten Katharina König i Thüringens delstatsparlament om "solidaritetskivan" till stöd för Ralf Wohlleben och svar av Thüringens inrikesministerium.) Drucksache 5/5513, 17 januari 2013.
URL: https://haskala.de/wp-content/uploads/2013/01/antwort_anfrage_soliddokt2012.pdf (22 oktober 2015)
- Leipziger Volkszeitung* 2013. "Drei Neonazis aus Nordsachsen wegen Crystal-Handels in Leipzig vor Gericht", *Leipziger Volkszeitung* (osignerad artikel), 22 februari 2013.
URL: <http://www.lvz.de/Mitteldeutschland/Polizeiticker-Mitteldeutschland/Drei-Neonazis-aus-Nordsachsen-wegen-Crystal-Handels-in-Leipzig-vor-Gericht> (22 oktober 2015)
- Maegerle, Anton 2014. "Mildes Urteil für 'Objekt 21'-Unterstützer", *Blick nach Rechts*, 24 april 2014.
URL: <http://www.bnr.de/artikel/aktuelle-meldungen/mildes-urteil-fuer-objekt-21-unterstuetzer> (22 oktober 2015)
- MDR (Mitteldeutscher Rundfunk)* 2014. "Geständnis nach brutalem Überfall in Ballstädt", *MDR.DE* (osignerad artikel), 29 april 2014.
URL: http://www.mdr.de/nachrichten/gestaendnis_ueberfall_ballstaedt100_zc-e9a9d57e_zs-6c4417e7.html (inaktiv länk, hämtat 30 april 2014)

- MDR Thüringen 2014a. "Verfassungsschutz hörte Verabredung zu Ballstädt-Überfall mit", *MDR.DE Thüringen* (osignerad artikel), 26 februari 2014.
 URL: http://www.mdr.de/thueringen/mitte-west-thueringen/ballstaedt_abgehoeert100.html (inaktiv länk, hämtat 7 april 2014)
- MDR Thüringen 2014b. "Innenminister bestätigt Überfall durch Rechtsextreme", *MDR.DE Thüringen* (osignerad artikel), 10 februari 2014.
 URL: http://www.mdr.de/thueringen/mitte-west-thueringen/ueberfall_ballstaedt_rechtsextreme100.html (inaktiv länk, hämtat 7 april 2014)
- Mudra, Kai 2014. "Ballstädter Bürgermeisterin: 'Die Leute haben einfach Angst'", *Thüringer Allgemeine*, 15 februari 2014.
 URL: <http://www.thueringer-allgemeine.de/web/zgt/leben/detail/-/specific/Ballstaedter-Buergermeisterin-Die-Leute-haben-einfach-Angst-1683158912> (22 oktober 2015)
- Neumann, Nicolaus & Maes, Jochen 1971. *Der geplante Putsch. Die Rechte in der BRD. Ihre Hintermänner und ihre Organisation*. Hamburg: Konkret-Verlag.
- ORF (Österreichischer Rundfunk) 2013. "Gewaltbereites Netzwerk 'Objekt 21'", *ORF.at* (osignerad artikel), 23 oktober 2013.
 URL: <http://ooe.orf.at/news/stories/2610738/> (22 oktober 2015)
- Richardson, Louise 2006. *What Terrorists Want. Understanding the Terrorist Threat*. London: John Murray.
- Schmid, Alex P. 2011. "The Definition of Terrorism", i Schmid, Alex P. (red.) *The Routledge Handbook of Terrorism Research*. London: Routledge.
- Sprinzak, Ehud 1995. "Right-Wing Terrorism in Comparative Perspective: The Case of Split Delegitimization", i Bjørge, Tore (red.) *Terror from the Extreme Right*. London: Frank Cass.
- Sterkl, Maria 2013. "Sieben Schuldsprüche im Fall 'Objekt 21'", *Der Standard*, 5 november 2013.
 URL: <http://derstandard.at/1381370733881/Urteile-im-Objekt-21-Neonazi-Prozess> (22 oktober 2015)
- Taş, Hakan 2012. *Kleine Anfrage des Abgeordneten Hakan Taş (Die Linke) vom 12. November 2012 (Eingang beim Abgeordnetenhaus am 12. November 2012) und Antwort. CD-Verkauf zur Unterstützung von NSU-Helfern*. (Fråga från Die Linke-ledamoten Hakan Taş i Berlins delstatsparlament om "solidaritetskivan" till stöd för Ralf Wohlleben och svar från delstaten Berlins regering.) Drucksache 17/11 189, 12 november 2012.
 URL: <http://www.hakan-tas.de/uploads/media/ka17-11189.pdf> (22 oktober 2015)
- TMBJS (Thüringer Ministerium für Bildung, Jugend und Sport) 2014. *Taubert hat Thüringer Demokratiepreis 2014 verliehen*, pressmeddelande från Thüringer Landesprogramm für Demokratie, Toleranz und Weltoffenheit, nr 295/2014.
 URL: <http://www.denkbunt-thueringen.de/denk-bunt/demokratiepreis/2014/> (22 oktober 2015)
- Winterberg, Yury & Peter, Jan 2004. *Der Rebell. Odfried Hepp: Neonazi, Terrorist, Aussteiger*. Bergisch Gladbach: Lübbe.

OJÄMLIKHET DÖDAR GÖRAN THERBORN

Arkiv förlag, danskt band, 212 s.,
översättning: Henrik Gundenäs,
originaltitel: *The Killing Fields
of Inequality*

”Klartänkt, övertygande och lärd
– *Ojämlighet dödar* är ett måste
att läsa för dem som berörs av den
mest angelägna frågan i vår tid.”

– Michael Burawoy,
University of California

”En stark bok. Med lätt hand ger
den en kort men omfattande över-
sikt över alla de viktigaste dimen-
sionerna av ojämlikhet.”

– Richard Wilkinson,
University of Nottingham

»Läs mer om boken på www.arkiv.nu«